

TALABALARNING ILMIIY-TADQIQOT ISHLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI

Abdisodiqova Marjina Normurod qizi

Qarshi xalqaro universiteti o‘qituvchisi

marjinaabdisodiqova@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada talabalarga tadqiqot va bugungi kunda uni o‘qitish amaliyotida tobora keng tarqalgan tadqiqotni o‘rganish tushunchasi kabi ilmiy izlanish usullari kerak. Shakllanishning asosiy vositasi sifatida bo‘lajak universitet bitiruvchilarining ilmiy-tadqiqot qobiliyatlari, ilmiy tadqiqotlar tizimini rivojlantirish, takomillashtirish va o‘rnatish bo‘yicha talabalarning ishi hisobga olinishi haqida batafsil yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: *Ilmiy tadqiqot, tadqiqot kompetensiyasi, tadqiqot ko‘nikmalari, ijtimoiy-psixologik tayyorlik, tadqiqot usullari.*

ABSTRACT

In this article, students need scientific methods such as research and the concept of research study, which is increasingly common in today’s teaching practice. As the main means of formation, the research abilities of future university graduates, the work of students on the development, improvement and establishment of the scientific research system are explained in detail.

Keywords: *Scientific research, research competence, research skills, socio-psychological readiness, research methods.*

KIRISH

Tadqiqot kompetensiyasiga asoslangan yondashuvni amalga oshirish bosqichida yangi amaliy ishlanma turi tomonidan e‘lon qilingan oliy kasb-hunar maktabini yangilash ta‘lim standartlari tamoyillari turlicha tasdiqlashni talab qiladi. Talabalarga tadqiqot va bugungi kunda uni o‘qitish amaliyotida tobora keng tarqalgan tadqiqotni o‘rganish tushunchasi kabi ilmiy izlanish usullari kerak. Shakllanishning asosiy vositasi sifatida bo‘lajak universitet bitiruvchilarining ilmiy-tadqiqot qobiliyatlari, ilmiy tadqiqotlar tizimini rivojlantirish, takomillashtirish va o‘rnatish bo‘yicha talabalarning ishi hisobga olinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Adabiyotda qayd etilgan talabalarning maqolalari o‘z tadqiqotida tahliliy va mustaqil xarakteridagi yo‘qotishlar davom etmoqda. Ishlashdagi qiyinchiliklar

ko'pincha talabalarning muammolarni hal qilish uchun past kognitiv qidiruv texnologik tayyorgarligi tufayli yuzaga keladi.[2] Boshqa tomondan, ko'p hollarda tadqiqot ko'nikmalarini o'rgatish talabaga o'z-o'zidan u hal qilishi kerak bo'lgan muammolarni qo'yish deb tushuniladi. Ilmiy qaror qabul qilish jarayonining o'zi barcha nazoratdan tashqarida qoladi, bir vaqtning o'zida juda qiyin bo'lib, sinov va xato orqali amalga oshiriladi. Ilmiy ish usullarini o'zlashtirish, o'z-o'zini rivojlantirish jarayoni murakkab va uzoq davom etadi. Tadqiqotga ijtimoiy-psixologik tayyorlik – qiymat yo'nalishlari, mustaqil fikrlash, izlanish qobiliyati, jarayonga qiziqish, ratsional bilim, dunyoga munosabatni ijodiy o'zgartiruvchi ma'lum shaxsiy xususiyatlarning mavjudligini anglatadi. Faqat o'qitishning innovatsion usullarining pedagogik majmuasini kengaytirish faoliyati va talabalar ilmiy birlashmalarida ishlash faoliyati kengaytirilgan. Jahon pedagogikasi zamonaviy instrumental yondashuvlar, ular asosida pedagogik qurish mumkin bo'lgan kognitiv qidiruv jarayonini boshqarish tadqiqotlari majmuini taklif etadi. Ushbu jarayonni jonli ravishda tashkil qilish pedagogik amaliyot o'qituvchining murakkab uslubiy va ijodiy vazifasidir.

NATIJALAR

Ilmiy-metodik adabiyotlarda konsepsiya tadqiqot jarayonlari turli yo'llar bilan yechimlarni topish usuli bilan aniqlanadi.[3] Kerakli ma'lumotlarni qidirish va olish [4], gipoteza va nazariyalarni shakllantirish, adekvat ma'lumotlarni tanlashga asoslangan.[5] Yangi intellektual sifatida ushbu faoliyat natijasida yaratilgan mahsulot, mos ravishda, aqliy natijalarni ko'rsatishning turli usullarini sanab o'tadigan ish: yechim, ma'lumot, gipoteza. Ya'ni, ta'lim tadqiqoti tushunchasi talqinlarning juda keng doirasiga ega. Amalda, u ko'pincha kontekstda ko'rinadi. Talabalar bu jarayonda o'zlashtirishlari kerak bo'lgan barcha boshqa tadbirlarni o'rganish: o'qilgan narsani tuzatish, reja tuzish, tezislar, referat kabilarni mazmuniga izoh berishdir.[6]

Falsafiy-refleksiv konsepsiya muallifi M.Lipmanning ta'rifi fikrlashni o'rganish, kengroq ma'noga ega va o'z ichiga oladi.[5] Mazmuni va o'quv tadqiqoti g'oyasini amalga oshirishning tashkiliy yo'nalishlariga ega. Tadqiqot izlanish u tomonidan "O'z-o'zini qadrlaydigan amaliy faoliyat turi, keng qamrovli tushunishni yaratishga qaratilgan faoliyat yoki malakali baholash" sifatida talqin qilinadi. Jarayonning yaxlit ko'rinishi tadqiqot uni faoliyat turi sifatida belgilashda ifodalanadi, kognitiv qidiruvning tuzilishi va usullari haqidagi bilimlarni o'z ichiga oladi, bunda chuqur tushunish va muvozanatli qurish qiymatiga ega. Talabalar izchil o'rganishlari uchun tashkil etilgan tadbirlar, bilish usullari va intellektual qidiruv jarayonining o'zi ta'lim dasturlari kognitiv qurilishni o'z ichiga oladi.

Talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlarida biz ushbu vazifaning alohida muhim jihatiga - talabalarni tayyorlashga va ilmiy-tadqiqot ishlarini muvaffaqiyatli amalga oshirishga pedagogik yordam berishga e'tiborni qaratamiz.

Paradigma g'oyalari va instrumental yondashuvlar darajasida umumlashtirish pedagogika sifatida talabalarga tadqiqot tartibini o'rgatish uchun mafkuraviy tuzilmani qurish tadqiqotga tizimli tayyorgarlik komponenti, sizga dastlabki asosiy qoidalarni obyektiv ravishda ajratib ko'rsatishga imkon beradi.

MUHOKAMA

Aqlli qidiruv modelining kontent komponentidir. Talabalarni ilmiy-tadqiqot ishlariga muvaffaqiyatli tayyorlashning sharti – bu o'quv jarayonining mavjudligi, "Tadqiqot usullari va tartiblarini o'zlashtirish" toifasidagi dasturlar, mustaqil didaktik maqsad sifatida taqdim etiladi. Standartlarning asosi sifatlar bilan oliy aqliy faoliyat shakllari va operatsiyalarini shakllantiradi. Analitik-sintetik transformatsiya jarayonida ishtirok etuvchi ma'lumotni aks ettiruvchi hukm yoki xulosaga aylantiradi. Maqsadli guruh tadqiqot qobiliyatlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- dastlabki ma'lumotlarni aniqlashtirish va ularni guruhlash;
- kuzatuv;
- axborotni to'plash va uni tashkil etish;
- yashirin ulanishlarni aniqlash;
- tushunchalar mazmunini oydinlashtirish;
- g'oyalar va yechimlarni ishlab chiqish;
- integratsiya va sintez;
- aloqalar va munosabatlarni o'rnatish va ochish;
- fikr va ma'nolarni oydinlashtirish;
- talqin qilish;
- gipoteza va uning yechimini ilgari surish;
- tizimlashtirish;
- fikrlardan xulosalar shakllantirish;
- umumlashtirish;
- deduktiv va induktiv fikrlash;
- muammolarni aniqlash va hal qilish;
- jarayon va natijani baholash;
- aks ettirish.

Ro'yxatda keltirilgan strategiyalar va tadqiqot usullari to'plamini o'zlashtirish tadbirlar talabalarga fikrlashning yuqori darajasiga ko'tarilishiga imkon beradi, zamonaviy bilimlar jamiyati hayotining barcha sohalari uchun zarur. Talabalarni ilmiy-tadqiqot ishlariga tayyorlashning keyingi jihati talabalarni intellektual izlanish tartibini o'zlashtirish imkoniyati bilan ta'minlashdir. Intellektual qidiruv jarayonining tashkiliy tuzilishidir.

XULOSA

Shunday qilib, tadqiqot jarayonini o'rganish tartibsiz to'plamga o'xshamaydi, balki muammoli vaziyatlarda talaba ularni hal qilish mantiqini bilishi kerak. Shuni

hisobga olib, kognitiv sikl tavsifini texnologik qilish maqsadga muvofiqdir. Tadqiqot tartibini takrorlash ratsional bilish bosqichlari majmui, tarbiyaviy ishlarga ko'proq yordam beradi. Tadqiqot jarayoniga mos keladi hamda o'quv faoliyatini loyihalashtirishga yordam beradi. Eng muhimi, o'qituvchi ularning pedagogik ko'rsatmalarini va shular asosida aniq tushuna olish o'qitishning muayyan usullari va shakllarini tanlash, vazifalarni to'ldirish bo'yicha ko'rsatmalar beriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES)

1. Сазонова, А.Н. Проблема исследовательской подготовки будущих специалистов сферы образования в условиях многоуровневой подготовки // Вестник Дальневосточного государственного университета: психологические и педагогические науки. – Владивосток: Изд-во ДВГУ, 2008. – Вып.1. – С.87 – 96.
2. Ridgway, J.S., Titterington, L. & McCann, W.S. Best practices in science education. ERIC Review, 1999. – Vol. 6 (2). – 30 – 33.
3. Seattler, C. Constructivist science teaching: Intellectual and strategic teaching acts // Interchange. - 2003. - Vol. 34 (1). - 63 – 87.
4. Бережнова, Е.В., Краевский В.В. Основы учебно-исследовательской деятельности студентов. – М.: «Академия», 2006. – 128с.
5. Lipman, M. Thinking in Education. - Cambridge University Press, 2003. – 304p.
6. McKenzie, J. Scaffolding for success // The Educational Technology Journal. – 1999. – Vol. 9 (4). – pp. 12 – 29.